

2025'in Sonunda Aile ve Nüfusumuzun Z Raporu

Tarık TUNCAY, 29 Aralık 2025

<https://www.perspektif.online/2025in-sonunda-aile-ve-nufusumuzun-z-raporu/>

Bu kuşak, tarihin gördüğü hem en “fedakâr” hem de en “yorgun” profildir. Sabah ofiste beyaz yakalı bir profesyonel olarak performans sergilemek, öğlen yaşlı annesinin doktorunu aramak, akşam ise çocuğunun ödevini kontrol edip “kaliteli zaman” geçirmek zorundadır. Kendisine ayıracak bir “ben” zamanı kalmamıştır.

Eskiden sokaklar çocukla taşardı. Çocukluğumuzda mahalle, sınırları çizilmemiş, gürültülü ve şefkatli bir yuvaydı. Akşama kadar bir oraya bir buraya koşturarak büyüdük. Şimdi ise pencereler kapalı, perdeler sıkı. Modern insan, kendi inşa ettiği o steril ve “akıllı” yalnızlığında, geleceğe dair kurduğu cümlelerin öznesini yitiriyor. Sokaklar artık çocukların koşturduğu değil, kuryelerin motorlarını yarıştırdığı birer “geçiş güzergâhı”. Tozlu ve biçimsiz şehirlerimizin insan, araba, motor kalabalıkları arasında boğulduğumuzu sanırken aslında tenhalaşıyoruz. Rakamlar o soğuk yüzleriyle bize bir hakikati fısıldıyor; ama biz o hakikati ancak canımız acıdığına idrak edeceğiz. Türkiye’nin demografik serüveni, artık sadece bir istatistik konusu değil, kolektif bir varoluş sancısı.

Veri mi Kıyamet Senaryosu mu?

Duygusal hezeyanlarımızı bir kenara bırakıp, sosyal politikanın o rasyonel zeminine indiğimizde, karşımızdaki tablo bir alarm zilinden öte, bir “yok oluş” matematiğine işaret ediyor. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2025’in başında açıkladığı *2024 Doğum İstatistikleri*, demografik dönüşümün hızını ve vahametini gözler önüne sermişti.¹ Toplam doğurganlık hızı, yani bir kadının doğurgan olduğu dönem boyunca doğurabileceği ortalama çocuk sayısı, 2001 yılında 2,38 seviyesindeyken, 2024 verilerine göre tarihimizin en düşük seviyesi olan **1,48’e** gerilemiş durumda. Nüfusun kendini yenileyebilmesi için gereken kritik eşik **2,10** iken, Türkiye bu sınırın tehlikeli derecede altına çoktan indi bile. Canlı doğan bebek sayısının 2024 yılında **937 bin 559’a** düşmesi, sadece bir nicelik azalması değil; toplumun kendi neslini, geleceğini yeniden üretme arzusundaki bir “tutukluk”, bir “tereddüt” hali.

Ancak 2025 de biterken asıl dehşet, bu eğrinin ucundaki uçurumda durmaya devam ediyor. Demografi bilimi, duygusallıktan uzak, acımasız bir kesinlikle konuşur: Eğer bir toplumda doğurganlık hızı **1,10** seviyesine düşerse -ki mevcut hızla gidersek bu durağa varmamız çok yakındır- o toplumun **100 yıl içinde nüfusunun %80-90’ı tarih sahnesinden silinir**. Bir

savaşın veya salgının yapabileceğinden çok daha derin, sessiz ve geri dönüşsüz bir demografik yıkımdan söz ediyoruz. Sadece üç nesil sonra, eğer göçle beslenmezse bugünkü Türkiye kalabalığının onda birine düşecek. Neredeyse 10 milyona inmiş, yaşlı, yalnız ve üretim çarklarını döndürecek genç nüfustan yoksun bir coğrafya kalacaktır geriye. 13 milyonla Cumhuriyeti kurduğumuz 1923'ten dahi güçsüz bir nüfus ve demografi bu. Okulların huzurevine dönüştüğü, parkların sessizleştiği bir distopya, bugün “maliyetli” diye ertelediğimiz çocuk kararlarının yarınki kaçınılmaz sonucu açıktır.

Cüzdan mı Kültür mü?

Tam bu noktada, meselenin analizinde sıkça düşülen bir “kolaycılığa” şerh düşmemiz gerekli. Kamuoyundaki yaygın kanaat, doğurganlık hızındaki bu sert düşüşü doğrudan ve sadece ekonomik konjonktüre, enflasyona veya hayat pahalılığına bağlama eğilimindedir. Elbette TÜİK'in **2024 yılı Evlenme ve Boşanma İstatistikleri**, ekonomik ve sosyal baskıların evlilik kurumu üzerindeki etkisini teyit etmektedir.² Kaba evlenme hızı 2001 yılında binde 8,35 iken, **2024 yılı sonu itibarıyla binde 6,42** seviyesine gerilemiş; ortalama ilk evlenme yaşı ise **kadınlarda 26,0'ya, erkeklerde 28,5'e** yükselmiştir. Gençlerin “yuva kurma” maliyeti ve değişen öncelikler karşısında geri adım attığı yadsınamaz bir gerçektir.

Ancak demografik krizin faturasını “sadece” ekonomiye kesmek, biz sosyal bilimciler için bir entelektüel tembellik iken, politika yapıcılar içinse tehlikeli bir yanılsamadır. Eğer denklem “Refah = Çok Çocuk” şeklinde kurulsaydı; kişi başına düşen milli gelirin 50-60 bin dolar olduğu İskandinav ülkelerinde, Almanya'da veya Japonya'da doğurganlık oranlarının rekor kırması gerekirdi. Oysa tam tersine, “Demografik-Ekonomik Paradoks” olarak literatüre geçen olgu, refah ve eğitim seviyesi arttıkça, doğurganlığın azaldığını gösteriyor. Dünyada doğurganlık hızının en yüksek olduğu Nijer, Somali veya Afganistan gibi ülkelerin ekonomik tabloları ortadadır.

Dolayısıyla Türkiye'nin yaşadığı süreç, sadece cüzdanın boşalmasıyla değil, zihnin ve yaşam pratiklerinin dönüşmesiyle ilgilidir. ‘Modern’ birey için konfor alanından çıkmak, ebeveynliğin getireceği sorumluluğu ve özgürlük kısıtlamasını göze almak, ekonomik maliyetten çok daha ağır bir “psikolojik maliyet” haline gelmiştir. “Daha iyi bir hayat” tanımı, artık “kalabalık bir sofrayı” değil, “bireysel deneyimleri”, seyahatleri ve kariyer basamaklarını içeriyor. Sorunu sadece “ekonomik kriz” parantezine almak, “kültürel kuraklığı” ve bireyselleşme hastalığımızı görmezden gelmektir. Bu yüzden çözüm, sadece maaşları iyileştirmekten değil, aile olmanın manevi itibarını iade etmekten geçer.

Bir Tek Biz mi Böyleyiz?

Türkiye'nin yaşadığı bu buhran, şüphesiz küresel bir “demografik kış”ın parçası. Dünyaya baktığımızda farklı senaryolar ve de çıkış yolları görüyoruz:

Bir uçta, “demografik intihar” olarak adlandırılan **Güney Kore** örneği duruyor. OECD verilerine göre, 2024 itibarıyla **0,72** gibi inanılması güç bir doğurganlık hızına gerileyen Güney Kore, aşırı rekabetçi eğitim sistemi, yüksek konut maliyetleri ve cinsiyet rolleri arasındaki uçurumun, bir toplumu nasıl biyolojik bir tükenişe sürükleyebileceğinin en trajik kanıtıdır.³ Seul sokaklarında bebek arabasından çok evcil hayvan pusetlerinin görülmesi (Güney Kore’de 2024’te bebek arabasından daha çok evcil hayvan puseti satılmış), bizim için uzak bir Asya manzarası değil, yakın bir gelecek uyarısıdır.

Aslında Uzak Asya’ya gitmesek de olur. Yanı başımızda, gönül coğrafyamız **Balkanlar** var. Bulgaristan, Sırbistan, Bosna Hersek ve Hırvatistan örnekleri, düşük doğurganlığın yüksek dış göçle birleştiğinde nasıl bir “boşalan coğrafya” yarattığını, köylerin nasıl hayalet kasabalara dönüştüğünü gösteriyor. Türkiye, henüz Balkanlar kadar yoğun bir dış göç vermese de doğurganlık hızındaki bu sert düşüş, bizi demografik dinamizmimizi kaybetme riskiyle baş başa bırakıyor.

Diğer uçta ise, **Fransa** gibi sosyal devlet geleneğinin ve aile politikalarının köklü olduğu örnekler duruyor. Avrupa Birliği içinde en yüksek doğurganlık hızına (**1,68** ile hâlâ zirvede) sahip olan Fransa, bu başarısını sadece nakdi yardımlara değil, on yıllardır titizlikle uyguladığı bütüncül destek mekanizmalarına borçludur.⁴ Daha önce yazdığım [‘Kreş mi, Bakıcı mı? Aslında Çocuk Bakımında Üçüncü Bir Yol Var’](#) yazısında görülebileceği gibi; Fransa’nın asıl gücü, kurumsallaşmış **‘Assistant Maternal’** (*Ev Temelli Nitelikli Bakıcı*) sisteminden gelmekte. Sayıları **280 bine yaklaşan** bu lisanslı bakıcılar, ailelere kreşlerin katı saatlerine mahkûm kalmadan, mahalle dokusu içinde kendi ev ortamlarında güvenilir bir bakım ekosistemi sunmaktadır. Benzer şekilde Almanya’daki **‘Tagesmutter’** (Gündüz Annesi) modeli, İngiltere’deki **‘child minder’** hizmeti’ çocuğu kim büyütecek?’ sorusuna kamusal güvenceli ve ev sıcaklığında bir yanıt vererek ebeveynlik kaygısını hafifleten benzer başarılı örnekleri teşkil ediyor. Bu çabaların hem çocuk nüfusun artışını hem de kadın istihdamını artıran kazan-kazan bir politika modeli olduğu düşünülüyor. Bu hizmet modellerinde devletin sübvansiyonu kritik önemdedir.

“Proje Çocuk” Meselemiz

Madem bu istatistiki düşüşü sadece ekonomik göstergelere indirgemek, meselenin ontolojik boyutunu ıskalamak olur dedik. O zaman kendimizle yüzleşelim: bugün Türkiye’de kentli orta sınıflar için çocuk, büyük titizlikle yönetilmesi gereken, hataya tahammülü olmayan masraflı bir **“proje”ye** dönüşmüştür.

Ebeveynlik, doğal bir akıştan ve şefkatli bir birliktelikten ziyade, çocuğu “piyasaya, rekabete ve belirsiz bir geleceğe hazırlama” performansına evrilmiştir. Çocuğun başarısı, ebeveynin kendi statüsünün ve “iyi ebeveynlik” karnesinin bir göstergesi haline gelince, “mükemmeliyetçilik” baskısı ebeveynlerin omuzlarına devasa bir yük bindirmektedir. Bu baskı, ikinci veya üçüncü çocuk fikrini daha filizlenmeden kurutmakta, ebeveynleri “bir tane olsun, tam olsun” stratejisine itmektedir.

Bu durum, özellikle 35-55 yaş arası grubunu, literatürdeki tabiriyle **“Sandviç Kuşak”** haline getirerek modern zamanların en ağır psikolojik presine maruz bırakmıştır. Kimdir bu sandviç kuşak? Bir yandan “proje çocuklarının” bitmek bilmeyen kodlama kursları, piyano dersleri, okul taksitleri ve ergenlik krizleri arasında mekik dokuyan; diğer yandan ömürleri uzayan -ki bu medeniyetin bir zaferidir ama aynı zamanda büyük bir bakım yüküdür- yaşlı ebeveynlerinin hastane randevuları, ilaç takipleri ve duygusal ihtiyaçları arasında sıkışıp kalan kuşaktır.

Bu kuşak, tarihin gördüğü hem en “fedakâr” hem de en “yorgun” profildir. Sabah ofiste beyaz yakalı bir profesyonel olarak performans sergilemek, öğlen yaşlı annesinin doktorunu aramak, akşam ise çocuğunun ödevini kontrol edip “kaliteli zaman” geçirmek zorundadır. Kendisi hem anne-baba, hem evlat, hem de çalışandır ama kendisine ayıracak bir “ben” zamanı kalmamıştır. Aşağıdan çocukların bağımlılık süresinin uzaması (eğitim hayatının 20’li yaşların sonuna sarkması), yukarıdan yaşlıların bakım ihtiyacının artması, bu kuşağı tam ortada, adeta nefessiz bırakmaktadır. Bu sıkışmışlık ve “yetememe” korkusu, potansiyel ebeveynlerde bir “tükenmişlik” ve “gelecek kaygısı felci” yaratarak, doğurganlık kararını en etkili doğum kontrol yönteminden bile daha keskin bir şekilde engellemektedir.

Aile ve Nüfus 10 Yılı

Devlet aklının yaklaşan demografik fırtınayı sezerek, günü kurtaran refleksler yerine uzun erimli bir perspektife yönelmesi önemlidir. Cumhurbaşkanlığı tarafından 2026–2035 döneminin “Aile ve Nüfus 10 Yılı” ilan edilmesi, meselenin artık istatistik tablolarından ibaret bir teknik başlık olmaktan çıktığını; bir beka, bir süreklilik ve bir medeniyet meselesi olarak ele

alınması gerektiğinin ilanıdır. Bu yönüyle Nüfus Politikaları Kurulu’nun devreye girmesi, geç kalınmış ama kıymetli bir adımdır.

Ne var ki, tarih bize şunu defalarca göstermiştir: Demografik krizler sloganlarla aşılmaz. “Üç çocuk” çağrıları, tek seferlik nakdi teşvikler ya da vitrin düzenlemesi niteliğindeki sosyal destekler, nüfusun yönünü değiştirmeye yetmez. Asıl mesele, çocuk sahibi olmayı birey için bir “fedakârlık” ve “risk”, aile kurmayı ise hayatı erteleyen bir yük olmaktan çıkaracak yapısal bir iklim inşa edebilmektir. Bakım emeğini görünmez bir aile içi angarya olmaktan çıkarıp kamusal bir sorumluluk olarak tanımlamak; esnek ama güvenceli çalışma modellerini gerçek anlamda hayata geçirmek; babalığı söylemde değil, hak temelli politikalarla güçlendirmek bu iklimin vazgeçilmez unsurlarıdır. Mahalle ölçeğinde erişilebilir kreşler, ev temelli nitelikli bakım modelleri ve kadınları “ya kariyer ya çocuk” ikilemine mahkûm etmeyen bir sosyal politika mimarisi, artık bir tercih değil, demografik bir zorunluluktur.

Ancak burada kritik bir eşiği de gözden kaçırmamak gerekir. Devletin sunacağı her destek, her düzenleme, her teşvik yalnızca bir çerçeve sunar. O çerçevenin içini dolduracak olan, hâlâ ailenin kendisidir. Bakım ekonomisini her derde deva bir teknik çözüm gibi sunmak, aileyi edilgen bir hizmet alıcısına indirger. Oysa aile, sadece desteklenen değil; anlam üreten, bağ kuran ve kriz karşısında yeniden ayağa kalkabilen canlı bir yapıdır.

Tam bu noktada, sayılarla tarif edilemeyen ama nüfusun kaderini belirleyen o derin meseleyle yüzleşiriz: aile yılmazlığı. Sosyal bilim literatürünün “aile dayanıklılığı” dediği şey; zor zamanlarda sadece hayatta kalma becerisi değil, anlamı ve umudu kaybetmeden yoluna devam edebilme kapasitesidir. Bu toprakların tarihsel hafızasında bu kapasite yabancı değildir. Yoksullukla, savaşla, göçle, kayıpla sınanmış kuşakların taşıdığı ortak bir sezgidir bu. Literatürün “paylaşılan inanç sistemi” dediği şey, bizde gündelik hayatın içine sinmiş bir dirençtir. Kazım Karabekir Paşa’nın bestelediği ve önceki nesillerin ezbere bildiği; “Türk yılmaz, Türk yılmaz, Cihan yıkılsa Türk Yılmaz” marşı herhalde bu sezginin ürünüdür.

Ama bugün ihtiyaç duyulan şey, bu direnci romantize etmek değildir. “Türk ailesi her şeye dayanır” diyerek yükü yeniden omuzlara yıkmak değil; tam tersine, o ailenin dayanmak zorunda kalmadığı bir toplumsal düzen kurabilmektir. Çünkü yılmazlık, sürekli ezilerek değil, nefes alarak korunur. Devletin üstleneceği bakım yükü, ailenin yerini almak için değil; onun çözülmesini, tükenmesini ve sessizce dağılmasını önlemek içindir.

Eğer bugün çocuk kararını “mantıksız”, aile kurmayı “ertelemeye değer”, ebeveynliği “fazla maliyetli” bulan bir topluma dönüştüysek; bu yalnızca ekonomik değil, varoluşsal

kırılmamızdır. Ve bu kırılma onarılmazsa, yarın ne teşvik paketleri ne de nüfus hedefleri bizi kurtaracaktır. Çünkü nüfus, sadece çoğalarak değil; anlama, bağla ve umutla büyür.

Türkiye'nin önündeki mesele tam olarak budur: Sayıları artırmak değil, geleceğe inanmayı yeniden mümkün kılmak. Sessizleşen sokakları yeniden çocuk sesiyle dolduracak olan şey, yalnızca politikalar değil; o politikaların insanın hayatına değdiği, aileyi yeniden bir “yük” değil bir “imkân” haline getirebildiği bir toplumsal iklimdir. Aksi halde istatistikler konuşmaya devam edecek; biz ise her yıl biraz daha az kişiyle, biraz daha yaşlı ve biraz daha yalnız bir ülkeye uyanacağız.

—

¹<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2024-54196>

²<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>

³https://www.oecd.org/en/publications/society-at-a-glance-2024-country-notes_fd5558c7-en/korea_eca0a44d-en.html

⁴https://www.oecd.org/en/publications/society-at-a-glance-2024_918d8db3-en.html

TARIK TUNCAY

1977, Elâzığ doğumlu. İlk ve ortaöğrenimini Türkiye’de ve Hollanda’da tamamladı. 2000’den beri Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde öğretim üyesi. İki kız babası. Çocuk hakları, çocuk-aile politikaları, sosyal refah hizmetleri yönetimi, hassas koşullar altındaki gruplara yönelik psikososyal müdahaleler ve afet yönetimi konularında çalışmaktadır. Nicel, nitel ve karma yöntem araştırmaları ve ileri düzey veri analiziyle ilgili lisansüstü dersler vermektedir. Araştırmalarında sosyal hizmet, psikoloji ve sosyal politikanın kuramsal ilkelerini ve çoklu metodolojilerini bütünleştirmektedir.